

egysem túristának öltözve. A koppenhágai gyorsvonalat valósággal megrohanják. Holmiféle udvariasságból édes-keveset talállok. Aki bírja, marja. A végén természetesen a vonat minden fülkéje megtelik. Jomagamon kívül még heten szoronganak a különben eléggé kényelmes és tiszta kocsi egyik szakaszában. Két férfi és öt nő. Az előbbieken kifogástalan szabású, drága angol „berberi” szövetből készült ruha. A cipőjük kényelmes, gummitalpú dán cipő. Még a kényesebb igényűeknek is megfelelne. A gallérjuk és a nyakkendőjük szintén kifogástalan. Az öt nő közül kettő még leány. Könnyű felöltő, áttetsző selyemharisnya, rohamsisakos kalap s magassarkú lakkfélcipő a ruházatuk. A kezükön szürke bőrkeztű. A másik három idősebb nő közül kettő már feleség. Fekete szolid ruhájuk eléggé elárulja komoly voltukat. Az ötödik Socrates örökéletű Xantippéje. Papagály, riktószínű az öltözete. Kalaptól a cipőig minden darab más és más stílusú, nincsen benne semmi harmónia. Hosszú készülődés után megindul a vonat. Fülkénk is felölti az otthon képét. Az első percek fesztelensége felolvad. Kezdünk berendezkedni. Az egyik férfi előveszi Zeiss-gyártmányú, teknősbékapáncéllal keretezett nagy szemüvegét s elkezd olvasni *Aller Képes Családi Lapját*. Ismerős nálunk is a szomorú időkből! Utolsó lapját nézi és beletemetkezik azokba a lehetetlenül komisz és szubintelligens viccekbe, amiken mi annak idején csak boszszankodni tudtunk. Az arcáról látom, hogy élvez. A foglalkozása, amint később megtudtam, néptanító. A másik férfi is követi a példáját. Lehúzza a keztyűjét. Jobb kezén a középső ujj utolsó perce, ize levágva. A tenyér a földműves ismert vonását mutatja . . . Szivarozásmódja is különben elárulja, hogy ehhez a társadalmi osztályhoz tartozik.

A nők közül a leányok képviselik a kedélyes elemet. Vigan, gond nélkül csevegnek. Egyszerre csak az egyik kinyitja a retiküljét s dicsekedve mutatja a másiknak rendőr-vőlegényének a képét. Társadalmi osztályát tehát már elárulta. De a másik sem várat soká magára. Elkezd enni. Kezén arany karperec és két darab drágaköves gyűrű. De a köröm hosszú s alatta csunya, fekete betét. No és Xantippe? Az egyik állomáson megveszi a *Socialdemokraten* c. dán ujság vasárnapi számát. Végignézi a képeit, majd leteszi. Néhányat ásf s elszunnyad. Nem csoda! Egész héten kemény mezei munkát végzett. Ma kiöltözködött és megy a fővárosba szórakozni. Nincs kisebb igénye, mint vasárnap a Tivoli.

A vasúti fülkének ez a kis jelenete is hozzátartozik a dán alföld képéhez.

(Budapest.)

Karl János.

A VIDÉK.

Az alábbi cikket Klebelsberg Kuno gróf írta a *Nemzeti Ujság* január 27-i számában.

Sokat járok a vidéken s eközben mind erősebb lesz bennem annak a felismerése, hogy a főváros és a vidék között óriási szellemi szakadék támadt. Vanak vidéki városok, ahol több napilap jelenik meg. Beható viták fejlődnek ki nemcsak helyi, hanem országos kérdésekről és mindebből egy szemernyi sem szivódik fel a budapesti köztudatba. Az összes képviselők számához viszonyítva meglehetősen kicsiny azoknak a száma, akiket a közel egymillió Budapest és a 256.000 lélekszámmal bíró Pestkörnyék választ s mégis az ország irányításában az a 6,700.000 ember, aki a nyolcmillió csonkamagyarságból a vidéken van, irányítóan

csak kis mértékben jut szóhoz. A legtöbb vidéki képviselő nem a vidék gondolkodásának, vágyának és követelésének a kifejezője, hanem a fővárosi gondolatok hirdetője odahaza. A vezető emberek túlnyomó többsége nem benszülött budapesti és mégis a legtöbb meglehetősen elszakadt korábbi otthonától, budapestivé lett.

A problémákat csak akkor érthetjük meg igazán, ha kissé megnézzük a múltat: A török alatt düledezett, az 1686-iki ostrom alatt rommá vált a régi főváros. A XVIII. század folyamán néhány szerzetesrend megtelepedett a Várhegyen és annak tövében, meg ideát Pesten, de kormányzati és szellemi központ a dunaparti kettős város nem volt.

A török időkben Pozsony lett az országgyűlés és a kormányzat székhelye, Nagyszombat pedig katolikus alapítású egyetemével az egyházi és a tudományos gócpont. A keleti Magyarország az erdélyi fejedelemség körül tömörült, oda húzott a Tiszamellék is, a gyulafehérvári, debreceni és nagyenyedi kollegiumokban lüktetett a *protestáns* színezetű magyar élet.

Magyarország első öntudatos kultúrpolitikusának, Ürményi Józsefnek előterjesztésére Mária Terézia Nagyszombatról uralkodása végén a budai Várba telepítette át az egyetemet, a legfőbb kormányzások és a bíróságok is a XVIII. század vége felé Pozsonyból Budapestre kerültek, de az írók még vidéken éltek. Így Berzsenyi, Kisfaludy Károly, Kölcsey, Kazinczy, aki Széphalomról vezette az ország irodalmi és részben művelődési politikáját. Kisfaludy Károly felléptével alakult ki a pesti irodalmi élet. De végleges székhely Budapest csak akkor lesz, amikor 1848-ban Pozsonyból az országgyűlés Pestre költözik. Kevesen tudják már, hogy az eltörölt pálosoknak gyönyörű templomát, amelyet ma egyetemi templom néven ismer a főváros népe, alakították át hevenyészetten országgyűlési teremmé, miközben valószínűleg a frankfurti példa lebegett a szemük előtt, mikor a német nemzetgyűlés a *Paulus-Kirche*-ben ült össze. Az 1849-iki katasztrófa nagy fennakadás volt Budapest fejlődésében is. Az írók elszéledtek, de helyükbe egy mozgékony, fiatalabb gárda jött s mihelyt Solferino után 1860-ban alkotmányunk is új életre ébredt, megint megindult Budapest hatalmas fejlődése.

Az 1867-iki kiegyezéssel végre a magyar nemzet részben ura lett saját sorsának és azok közül a koncepciók közül, amelyek megszülettek, a visszaszerzett magyar szabadság mámorában egyik legnagyobb szerűbb volt olyan magyar főváros kifejlesztése, amely megüti a világváros mértékét. Kiépítették a dunai rakpartokat, megcsinálták a sugaras Andrássy-utat, a két körút gyűrűjét, megépítették az óriási parlamentet s a hatalmas királyi Várat, kitelepítették a kaszárnákat, megépítették öt új hidat, miközben közel 1,300.000 ember csődült össze a közigazgatási Budapesten és környékén.

Óriási alkotások ezek, melyek a magyar géniusznak örökké dicsőségére fognak válni, de kétségtelen, hogy túllőttünk a célon. Ez a túlhajtott fejlődés a vidék vérszegénységéhez vezetett. Különösen ártalmasnak bizonyult az, hogy eltekintve Horvátországtól és Erdélytől, a szorosabb értelemben vett magyarságnak majdnem a világháború kitöréséig csak egyetlen egyeteme volt, Nagyszombat mint kultúrgócpont, már akkor megsemmisült, amikor egyetemét Budapestre hozták. A nagyenyedi, debreceni és sárospataki kollegiumok mind vérszegényebbé lettek és nagy iskolavárosnak képzelte magát az olyan kommunitás, ahol egy pár középiskola volt. Mikor olyan görcsösen ragaszkodtam a három vidéki egyetem fenntartásához, akkor többek között az a meggyőződés is vezetett, hogy a gyilkos

kulturális centralizációból mindenáron kiragadjuk az országot, mert hiszen a Károlyi-forradalom radikalizmusa és a szocializmus sem tudott volna éppen a lelkekben annyira tért hódítani, ha önálló vidéki kulturális gócpontokban a fővárosban szükségképpen kiterjedt radikális gondolkodásnak egyensúlya lett volna. Nem véletlen, hogy az ellenforradalom éppen az ország második városából, Szegedről indult ki, amely most hatalmas erőfeszítéseket tesz, hogy nemcsak népességre legyen az ország második legnagyobb városa, hanem kulturális téren is olyan szerepet játszasson, mint Németországban Frankfurt, Köln vagy Hamburg Berlin mellett, vagy Milano Róma mellett, amelyek a legutóbbi két évtizedben szerveztek egyetemeket.

Csodálatos az európai élet ritmusa. A kisebb vidéki német és olasz egyetemek nehezebb helyzetbe jutottak, akárcsak nálunk elsovadt Nagyszombat és sokat szenvedett Nagyenyed és Patak. Künn is az inkább történelmi jelleggel bíró kisebb egyetemi városokkal szemben előrenyomultak a nagy lélekszámmal rendelkező városok, mint nálunk most Budapest mellett Szeged és Debrecen.

Egyetemszervezéssel és építkezéssel a szellemi gócpont kérdése még megoldva nincs. Én a szellemi ébredést máshol keresem. Örömmel veszem a kezembe a szegedi *Széphalmot*, a debreceni *Szemlét*, a pécsi *Minervát*, amelyekben a három vidéki egyetem tanári kara és a nagy agilitással csoportosított helyi és környéki intelligencia speciális hangon kezd beszélni, amely már nem puszta visszhangja a budapesti lármának. A szegedi, debreceni és pécsi középiskolai tanári karból egyetemi magántanárságra törekcsenek, bekapcsolódnak bírák, ügyvédek és a gazdasági élet vezető emberei is, a fejlődés megindult. Pedig e téren csak a nagyvonalú fejlődés megindulása nehéz, mint azt Budapest kezdetének történeti vázlata is mutatja. Am, ha egyszer az ilyen fejlődés megindul, az erőben folyvást nyer.

Az ilyen szellemileg megerősödő vidék azután már a kultúra megafonján át beszél, amely el fog hallatszani a főváros politikai és szellemi életébe is és elérkezik az az állapot, amikor a magyar szellem egy magasabb fokú kiegyenlítődésében nemcsak a főváros hat majd a vidékre, hanem a vidék is a fővárosra s így a szakadék is megszűnik Budapest és a vidék között.